

ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนบนพื้นฐานความอยู่รอดและพอเพียง*

ชมภูท จันนุ้ย**

พินิจ ลาภธนานนท์***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา หลักการและเป้าหมาย ตลอดจนกระบวนการทำงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจนทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จบนพื้นฐานความอยู่รอดและพอเพียง นอกจากนี้ยังศึกษากระบวนการปรับตัว และแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในสภาวะการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ตลอดจนแนวโน้มการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอนาคต การศึกษาครั้งนี้ใช้ทั้งการศึกษาวิจัยเอกสารเพื่อสร้างความเข้าใจในพื้นฐานแนวคิดและรายละเอียดข้อมูลด้านต่าง ๆ ประกอบกับการศึกษาข้อมูลภาคสนาม โดยมีพื้นที่การวิจัยที่เป็นกรณีศึกษา ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกรู๊ปรักษ์ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า จังหวัดนครปฐม เพื่อจะนำไปสู่การทำความเข้าใจและวิเคราะห์ถึงเรื่องหลักการและกระบวนการทำงาน ตลอดจนกระบวนการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่อไป

ผลการศึกษาพบว่า ความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นจากปัจจัยหลัก 3 ปัจจัย ได้แก่ (1) ผู้นำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ต้องมีภาวะผู้นำ คุณธรรม และเป็นທີ່ไว้วางใจของสมาชิก (2) สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ต้องมีเวลาให้กับการทำกิจกรรมหรือการดำเนินงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ และ (3) การมีส่วนร่วมและเรียนรู้ร่วมกันในงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม โดยทั้งนี้ ความสำเร็จที่แท้จริงคือการกำหนดเป้าหมายและความต้องการของกลุ่มขึ้นมาอย่างชัดเจน นั่นคือ “เพื่อความอยู่รอดและสามารถพึ่งพาตนเองได้” ซึ่งทำให้รู้ว่าตนต้องการอะไร ทำเพื่ออะไร แล้วต่อไปจะเป็นอย่างไร โดยทำผ่านกระบวนการของกลุ่มและภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเองทั้งสิ้น ซึ่งมีหน่วยงานภายนอกเป็นผู้ให้การสนับสนุนและร้องขอเมื่อกลุ่มมีความจำเป็นเท่านั้น เช่น เรื่องของอุปกรณ์เครื่องมือที่จำเป็นต่อกระบวนการผลิต เรื่องพื้นที่การวางจำหน่ายหรือตลาด เป็นต้น นำไปสู่การปรับกระบวนการคิด ทำความเข้าใจและให้ความสำคัญกับการทำงานภายในกลุ่มของสมาชิกมากขึ้น เกิดการเรียนรู้เองและชีวิตอย่างพอเพียง นอกจากนี้ การวางแผนเพื่อการปรับตัวในอนาคตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคือ การดำเนินงานโดยมีการวางแผนพัฒนาและส่งต่อไปยังคนในชุมชน และคนรุ่นลูกหลานทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ให้รู้ถึงเป้าหมายและการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อเป็นความรู้ ภูมิปัญญาที่อยู่คู่ชุมชนและคนในชุมชน ตลอดจนสามารถถ่ายทอดความรู้ที่เกิดขึ้นไปยังชุมชนและสังคมภายนอกได้ เพื่อเป็นการบ่งชี้ว่ากลุ่มจะสามารถคงอยู่และดำเนินการต่อไปได้ด้วยตัวของกลุ่มเองแม้ไม่มีคนรุ่นเก่าแล้วก็ตาม

คำสำคัญ: วิสาหกิจชุมชน, การมีส่วนร่วม, ความอยู่รอด, ความพอเพียง, การพึ่งตนเอง

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การถอดบทเรียนความสำเร็จวิสาหกิจชุมชนบนพื้นฐานความอยู่รอดและพอเพียง” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : อาจารย์ ดร. พินิจ ลาภธนานนท์

** นิสิตรระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย E-mail: pad_bistreet@hotmail.com

*** อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และนักวิจัยประจำสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Community Enterprise Success on the Basis Viability and Sufficiency

Chompoonuch Chunnui

Pinit Lapthananon

Abstract

This article has the objectives to study the background, principles, goals, and the work of community enterprises that led to the group's success on the basis of survival and sufficiency. Also, it aims to study the adaptation process and the operational direction of the community enterprises in today's economic and social fluctuation as well as the trend of the survival adaptation. This study uses documentary research to understand the basics, concept detailed information, and field study. The research areas are Group Rak Don-Chedi community enterprise in Suphanburi, Ban Chanode community enterprise, and Ban-klong yong Lan-Tak fah in Nakhon Pathom. This will lead to the understanding and analysis of their principles and processes.

The results indicated that the community enterprise's success has 3 major factors: (1) **Leadership** and virtue of the enterprise's leader, (2) **Members** of group must have time to regularly participate in the community enterprise activities, and (3) **Participation and group learning** of every member in the enterprise. Nevertheless, the real success needs a clear goal setting of the enterprise which is viability and self-reliance. It makes members realize their wish, their duty, and their goal throughout the group process within the enterprise. They will ask for help from another organization only when necessary; which is mainly related to technology and marketing. This leads them to change their thinking process; which is to understand and prioritize work with the idea of self-sufficiency. Furthermore, the vision of the enterprise is to create another generation of members both in short-term and long-term which are to teach them the goal and the process within the group, to give community and people knowledge, and to share this knowledge to another community. These determine that the enterprise will survive even if there are no former members.

Keywords: Community Enterprise, Participation, Viability, Sufficiency, Self-sufficiency

บทนำ

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้มีการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้นมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยภาครัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนาและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมและการผลิตเพื่อการส่งออก ซึ่งอาจทำให้ละเลยเหตุผลหลักของการพัฒนาไปนั่นคือ “การพัฒนาที่คนและชุมชน” ที่เป็นพื้นฐานของสังคมก่อน ดังนั้น การให้ความสำคัญควรมีจุดเริ่มต้นจากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมควบคู่กันไป ซึ่งการศึกษารั้วนี้เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจกระบวนการทำงาน เป้าหมาย ตลอดจนการจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการอยู่รอด วิสาหกิจชุมชนในประเทศไทยจำนวนหลักหมื่นนั้น บางแห่งก็สามารถดำเนินกิจการได้ตามความมุ่งหมายของการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน นั่นคือ สามารถทำกำไรเพื่อการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ สร้างงานสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน พัฒนาการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน และมีส่วนช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในขณะที่วิสาหกิจชุมชนหลายแห่งไม่ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจการจนต้องปิดตัวไปในที่สุด ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนขาดงานขาดรายได้ ที่รุนแรงกว่านั้นคือ กรณีที่คนในชุมชนไปยืมหรือกู้เงินมาเพื่อจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน การปิดกิจการของวิสาหกิจชุมชนจึงหมายถึงภาระหนี้ของชาวบ้านที่เพิ่มขึ้นด้วย ปัญหาเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนและชุมชนนี้ย่อมส่งผลต่อเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศ ดังนั้น การหาแนวทางให้วิสาหกิจชุมชนได้พัฒนาความสามารถในการอยู่รอดจึงมีความสำคัญต่อทั้งประชาชน ชุมชน และประเทศชาติ (ทักษิณ สง่าโยธิน, 2560, น. 2-4)

นอกเหนือจากปัญหาด้านเศรษฐกิจที่ได้กล่าวไปแล้ว วิสาหกิจชุมชนบางแห่งยังก่อให้เกิดปัญหาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ตัวอย่างปัญหาด้านสังคมที่เกิดขึ้นคือ การทะเลาะเบาะแว้งระหว่างวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตสินค้าประเภทเดียวกันในชุมชนเดียวกัน ซึ่งความขัดแย้งเกิดจากการแย่งทรัพยากรการผลิตและลูกค้า ตัวอย่างปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นคือ การทิ้งของเสียจำนวนมากโดยไม่จัดการให้เรียบร้อย เช่น การทิ้งเปลือกกล้วยจำนวนมากของวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตอาหารแปรรูปจากกล้วย เปลือกกล้วยกองโตก่อให้เกิดกลิ่นเหม็นและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรครวมถึงแมลงวัน เหล่านี้เป็นเพียงตัวอย่างของปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิสาหกิจชุมชน คนไทบ้าน (2550) แสดงความเห็นว่ ปัญหาของวิสาหกิจชุมชนเกิดจากข้อจำกัดด้านกระบวนการคิดและกระบวนการเรียนรู้ ในขณะที่ เสรี พงศ์พิศ (2552, น.5) ก็มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความอยู่รอดของวิสาหกิจชุมชน ด้วยเหตุนี้การศึกษาเพื่อหาแนวทางพัฒนาความสามารถในการอยู่รอดของวิสาหกิจชุมชนจึงมุ่งเน้นที่การจัดการความรู้

การที่วิสาหกิจชุมชนสามารถพัฒนาความสามารถในการอยู่รอดของกิจการจะส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนและสมาชิกสามารถพึ่งตนเองได้อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนและชุมชนต่อไปตามลำดับสมชัย จิตสุชน (2559, น. 7) กล่าวถึงแนวทางการพัฒนานี้สอดคล้องกับเอกลักษณ์การทำงานตามแนวศาสตร์พระราชาคือ การแบ่งเป้าหมายเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ เพื่อการอยู่รอด (Survival) การพึ่งตนเอง (Self-reliance) และความยั่งยืน (Sustainable) เมื่อวิสาหกิจชุมชนอยู่รอดนั้นก็หมายความว่า สมาชิกยังคงมีงานมีรายได้ เศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง อันจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจระดับชาติต่อไป นอกจากความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ วิสาหกิจชุมชนยังส่งผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนา

สังคมอีกด้วย โดยการรวมตัวกันทำงานของคนในชุมชนช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน พัฒนาความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาาร่วมกัน ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาสังคมไทยในภาพรวม

ดังแนวทางที่กล่าวมานั้น มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่น่าสนใจอยู่มากมาย ซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนใน 2 พื้นที่ ได้แก่ 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้าในพื้นที่ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีการดำเนินงานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการลดใช้สารเคมีในการทำ การเกษตรในพื้นที่ชุมชน และเพื่อความอยู่รอดของการประกอบอาชีพภาคการเกษตรที่มีมาอย่างยาวนาน ในชุมชนจนเกิดการรวมกลุ่มขึ้น ตลอดจนเกิดการจัดการวัตถุดิบในชุมชน แปรรูปผลผลิตให้เกิดคุณค่าเป็น สินค้าชุมชน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เป็นอาชีพหลักและอาชีพรองที่มั่นคงให้กับสมาชิกในชุมชนได้ และนำหลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ และ 2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกรู๊ปรักษ์ดอนเจดีย์ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเกิดขึ้นมาจากแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง โดยมองเห็น ความสำคัญของของที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ เช่น มูลโค มูลกระบือ ฯลฯ ที่มีปริมาณพอสมควร หากปล่อยไว้ก็ไม่มีประโยชน์อะไร แต่ถ้านำมาาร่วมกันผลิตเป็นปุ๋ยอินทรีย์เพื่อใช้ในการเกษตรจะเป็นการ ช่วยเหลือกลุ่มเกษตรกรด้วยกันให้ได้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในราคาถูก ช่วยปรับสภาพดินให้ดีขึ้นจากการที่ใช้ปุ๋ยเคมี ติดต่อกันเป็นเวลานาน ทั้งยังช่วยลดต้นทุนการผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรและเป็นการหมุนเวียน ผลผลิตที่เหลือใช้ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

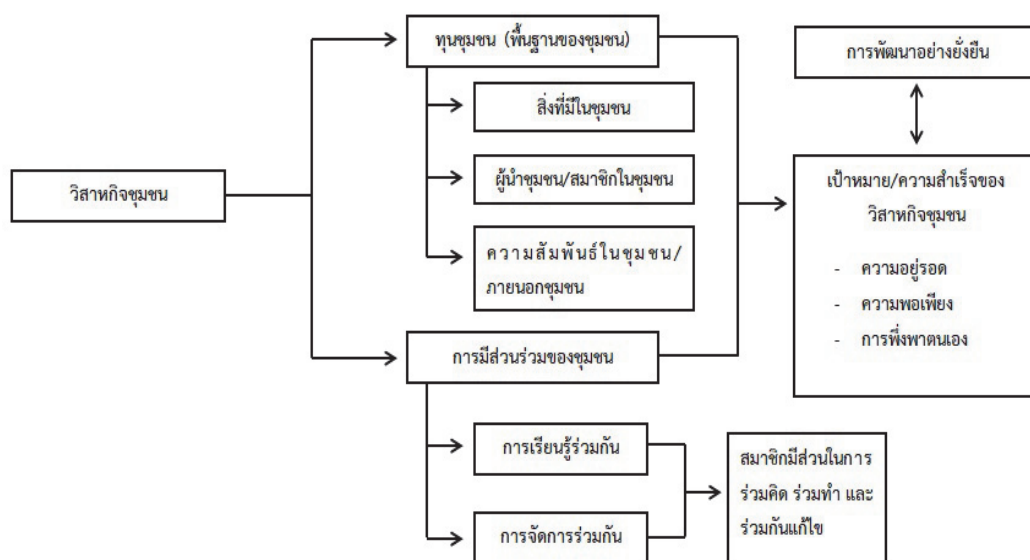
จากกรณีวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการทั้งสองแห่ง จะเห็นว่ามีปัจจัยหรือ เงื่อนไขที่เป็นตัวผลักดันให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จได้นั้นคือ “กระบวนการมีส่วนร่วม” ตั้งแต่ร่วมคิดไปจนการร่วมติดตามและประเมินผล ซึ่งอาจนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปได้ เป็นการตอกย้ำถึงความสำคัญของกระบวนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนที่หากปฏิบัติตามกระบวนการดังกล่าวแล้ว จะส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนนั้นประสบความสำเร็จได้อย่างแน่นอน ทั้งนี้การถอดบทเรียนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งสองแห่งที่ประสบความสำเร็จจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการนำประสบการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว กำลังเกิด รวมถึงที่ยังไม่เกิด มาเป็นตัวบ่งชี้และสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาและดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนที่มุ่งสู่ ความอยู่รอดและพอเพียง โดยจะเกิดเป็นความรู้ชุดใหม่ขึ้นเพื่อการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขกระบวนการ ดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้ดีขึ้น มีความมั่นคง และยั่งยืนต่อไป

ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญและความน่าสนใจของกระบวนการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนทั้งสอง แห่งนี้ ในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจถึงกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งของวิสาหกิจชุมชนที่ประสบ ความสำเร็จ ปัจจัยที่ส่งผลให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกรู๊ปรักษ์ดอนเจดีย์ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ประสบ ความสำเร็จในการดำเนินงาน รวมทั้งแนวโน้มการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จทั้งกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนกรู๊ปรักษ์ดอนเจดีย์ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีไปสู่การอยู่รอด พอเพียง และการพัฒนา อย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา หลักการและเป้าหมาย ตลอดจนกระบวนการทำงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจนทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จบนพื้นฐานความอยู่รอดและพอเพียง
2. เพื่อศึกษากระบวนการการปรับตัว และแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในสถานการณ์เปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ตลอดจนแนวโน้มการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอนาคต

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารและการวิจัยสนาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (documentary research) ศึกษาเอกสาร หนังสือ วารสาร บทความ งานวิจัย รวมถึงสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องเพื่อการสร้างความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทั้งในแนวคิด รายละเอียดข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องวิสาหกิจชุมชน หลักการ กระบวนการ ตลอดจนปัจจัยที่ส่งเสริมให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไปสู่ความสำเร็จได้ตามแนวทางของหน่วยงานภาครัฐ รวมทั้งศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลกระทบต่อการส่งเสริมและการพัฒนาการทำงานอย่างต่อเนื่องของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

2. การวิจัยสนาม (field research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธี คือ

2.1 วิธีสังเกต (observation) ใช้การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) ในการเก็บรวบรวมรายละเอียดข้อมูล โดยเฉพาะกระบวนการทำงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา เช่น การประชุมประจำปีของกลุ่ม

วิสาหกิจชุมชนที่จัดทำโดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเอง การเข้ามาประเมินศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่จัดทำโดยหน่วยงานภาครัฐ การทำงานระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ เช่น วัด โรงเรียน ภายในชุมชนรวมถึงบริเวณใกล้เคียง ตลอดจนกระบวนการทำผลผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่จัดทำในพื้นที่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และในชุมชนของตนเอง

2.2 วิธีการสัมภาษณ์ (interview) โดยจะใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เพื่อเก็บรวบรวมรายละเอียดของข้อมูล โดยมีกลุ่มประชากรเป้าหมายในการสัมภาษณ์ ได้แก่ สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา ได้แก่ ประธานกลุ่ม เลขานุการ คณะกรรมการ เป็นต้น เจ้าหน้าที่/บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับงานวิสาหกิจชุมชน เช่น เจ้าหน้าที่กองส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับอำเภอและระดับตำบล รวมถึงนักวิชาการที่ทำงานด้านการส่งเสริมและพัฒนางานวิสาหกิจชุมชน ทั้งนี้ ในการศึกษาผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนบางส่วนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วย เพื่อทราบถึงเหตุผลและจะนำมาเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเข้าใจและความเป็นวิสาหกิจชุมชนต่อไป

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินการไปพร้อมกับการเก็บข้อมูลตั้งแต่แรกเริ่มจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการทบทวนเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่เก็บรวบรวมได้ในพื้นที่ศึกษา ทั้งจากการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึกนำมาตรวจสอบความน่าเชื่อถือ และความถูกต้องของข้อมูล จากนั้นจึงแยกแยะและจัดระเบียบข้อมูล เพื่อวิเคราะห์เชิงเนื้อหาพร้อมทั้งแนวคิดทฤษฎีตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่กำหนดไว้ เพื่อจะนำไปสู่การทำความเข้าใจและวิเคราะห์ถึงเรื่องหลักการและกระบวนการทำงาน ตลอดจนกระบวนการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

ผลการวิจัย

จากการศึกษาผู้วิจัยขอเสนอข้อมูลแยกออกเป็น 2 ส่วน และนำกระบวนการ ปัจจัยที่มีร่วมกันมานำเสนอ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. วิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า จ.นครปฐม

กลุ่มบ้านโนนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้าอยู่ในพื้นที่สหกรณ์ที่ดินคลองโยงซึ่งเป็นพื้นที่โนนดชุมชนแห่งแรกของประเทศไทย ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้นโยบายของรัฐบาลนายกรัฐมนตรีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในปี พ.ศ. 2553 หลังได้รับมอบพื้นที่โนนดชุมชนจำนวน 1,800 ไร่ ให้แก่ชาวบ้านผ่านกรรมสิทธิ์ร่วมโดยสหกรณ์ที่ดินคลองโยง และมีเจตนารมณ์ร่วมกันว่าจะพัฒนาไปสู่พื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนในระยะยาว เมื่อปี พ.ศ. 2554 ทางกลุ่มจึงได้เริ่มก่อตั้งกลุ่มปลูกผักปลอดสารและกลุ่มผลิตข้าวปลอดสารเคมี ด้านการผลิตข้าวได้มีการพัฒนาการปลูกในรูปแบบของนาโยน และได้รวบรวมเงินที่ได้จากโครงการวิจัยซึ่งมีองค์กรภายนอกจ้างวานและแกนนำจำนวนหนึ่งได้ร่วมกันดำเนินการมาซื้อเครื่องสีข้าว (อัตรการสี 1 ตันข้าวเปลือกต่อวัน) เพื่อรองรับการสีข้าวบริโภคและจำหน่ายผลผลิตที่ได้เริ่มต้นขึ้น

อย่างไรก็ดี อุทกภัยปี พ.ศ. 2554 ทำให้เครื่องสีข้าวเสียหายมากและได้ดำเนินการซ่อมแซมให้พอใช้งานได้โดยได้รับความอนุเคราะห์จากเงินบริจาคของประชาชนผ่านสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส จำนวน 130,000 บาท เพื่อซ่อมแซมเครื่องสีข้าว และจัดซื้ออุปกรณ์เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตรวมทั้งการจัดหาพันธุ์ข้าวที่พัฒนาโดยมูลนิธิข้าวขวัญเพื่อให้สมาชิกยืมและนำมาคืนผ่านการดำเนินการของธนาคารเมล็ดพันธุ์ ในปี พ.ศ. 2555 มีผู้ปลูกจำนวน 4-5 ราย ได้ผลผลิตข้าวปลอดสารราว 15-20 เกวียน โดยมีแผนขยายการผลิตและการจำหน่ายเพิ่มมากยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป การดำเนินการได้รับการหนุนเสริมด้านความรู้ต่าง ๆ จากวิทยากรภายนอก เช่น มูลนิธิข้าวขวัญ มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน มูลนิธิชีววิถี เครือข่ายชาวนาวันหยุด สวนเงินมีมา ฯลฯ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้าจึงมีความมุ่งมั่นที่จะร่วมกันฟื้นฟูและปรับระบบการผลิตข้าวและพืชผักเพื่อนำไปสู่การผลิตแบบอินทรีย์ที่มีการใช้ผืนดินอย่างยั่งยืน เคารพต่อธรรมชาติ สร้างอสิรภาพด้านเมล็ดพันธุ์ สร้างระบบผลิตข้าวคุณภาพดีซึ่งเป็นข้าวพื้นถิ่นเพื่อเป็นทางเลือกในการสร้างรายได้จากการทำนา การแปรรูป และการสร้างตลาดทางเลือกใหม่ระหว่างชาวนาในฐานะผู้ผลิตกับผู้บริโภคในลักษณะของการเป็นภาคีหุ้นส่วนกัน เกื้อกูลกัน อันจะนำมาสู่ความมั่นคงทางอาหารให้แก่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ ยังมีการวางแผนเป้าหมายในการดำเนินงานของกลุ่มที่ชัดเจน เช่น ในเรื่องของ*การเก็บรักษาและพัฒนาพันธุ์ข้าวพื้นถิ่น* เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้านการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ การพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ และการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ โดยให้สมาชิกที่มีความพร้อมและความสนใจเข้าร่วมโครงการอบรมของมูลนิธิข้าวขวัญ การศึกษาดูงานในกลุ่มองค์กรที่มีบทเรียนในภูมิภาคต่าง ๆ เช่น มูลนิธิข้าวขวัญ กลุ่มข้าวอินทรีย์ จ.ยโสธร *การเชื่อมโยงหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง* เช่น เกษตรอำเภอ/จังหวัด ศูนย์พัฒนาพันธุ์ข้าวหน่วยงานในมหาวิทยาลัย เช่น ภาควิชาพฤกษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฯลฯ เพื่อให้ช่วยสนับสนุนด้านองค์ความรู้ และการส่งเสริมในมิติต่าง ๆ ตลอดจนการวางแผนดำเนินงานด้านการตลาดและด้านการเชื่อมโยงกับผู้บริโภค มุ่งดำเนินกิจกรรมเพื่อให้โรงสีชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ มีความอยู่รอดทางธุรกิจและที่สำคัญคือ ต้องสามารถทำให้สมาชิกมีรายได้จากการปรับระบบการผลิตแบบเคมีมาสู่ระบบการผลิตแบบปลอดสารและอินทรีย์สามารถมีรายได้ที่ทำให้ครอบครัวอยู่ได้ การดำเนินกิจกรรมด้านการจำหน่ายได้มุ่งจัดจำหน่ายข้าวในลักษณะเครือข่าย ทั้งเครือข่ายรายใหญ่ เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน โรงงาน เป็นต้น และเครือข่ายรายย่อย เช่น มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม สหกรณ์ของมหาวิทยาลัย เครือข่ายสลัม 4 ภาค โรงแรมสวนสามพราน เป็นต้น ดังที่กล่าวมา แสดงถึงการดำเนินการที่เน้นการเริ่มพัฒนาจากในชุมชนเป็นหลักก่อนจะนำสิ่งที่เรียนรู้ร่วมกัน พัฒนาร่วมกัน ถ่ายทอดและร่วมมือกันพัฒนาต่อไปสู่ภายนอกชุมชน จนทำให้เกิดเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งและสามารถทำให้กลุ่มอยู่ได้มาถึงปัจจุบัน

2. วิสาหกิจชุมชนกรู๊ปรักษ์ดอนเจดีย์ จ.สุพรรณบุรี

วิสาหกิจชุมชนนี้เกิดขึ้นมาจากแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง โดยเริ่มจากเมื่อ พ.ศ. 2546 ผู้ใหญ่บ้าน ประธานและกรรมการหมู่ 6 ในขณะนั้น ได้เข้าร่วมประชุมกับทางพัฒนาการอำเภอดอนเจดีย์ ณ วัดนเรศ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของในหลวง จากการเข้าร่วมประชุมทำให้เกิดแนวคิดหลายแนวคิด ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือ การผลิตปุ๋ยอินทรีย์แต่ยังไม่ได้ข้อสรุป ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2547 ได้เข้า

ร่วมการประชุมเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกับพัฒนาการอำเภอตอนเจดีย์เป็นครั้งที่ 2 ณ วัดหนองกระดาง แก่นนำของหมู่บ้านจำนวน 4 คน คือ นายประยูร ศรีโพธิ์ทอง นายสายชล ปานชา นายกำพล ทองโสภณ และนายประสิทธิ์ ศรีดอกคำ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น ผลจากการประชุมครั้งนี้เอง ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2548 ผู้ใหญ่บ้าน คือ นายประสิทธิ์ ศรีดอกคำ ได้เรียกประชาคมหมู่บ้านเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงว่าทางชาวบ้านจะมีความคิดเห็นอย่างไรบ้างในการทำโครงการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ผลของประชาคมหมู่บ้านมีมติให้ดำเนินโครงการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ขึ้นใช้ในหมู่บ้าน จากแก่นนำทั้ง 4 คนได้รวบรวมผู้ที่มีความคิดเห็นร่วมกันได้ 28 คน จัดตั้งกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ภายใต้ชื่อ กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์บ้านหนองหลอด และทำการเลือกคณะกรรมการดำเนินงาน รวมทั้งได้จัดระเบียบข้อบังคับของกลุ่มขึ้นด้วยในการทำงาน เริ่มครั้งแรกด้วยจำนวนหุ้น 800 หุ้น เป็นจำนวนเงิน 8,000 บาท ทางกลุ่มได้ใช้เงินจำนวนที่ได้มาหมักปุ๋ยกองแรก และออกศึกษาดูงานตามสถานที่ต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2548 ได้ขอจดทะเบียนจัดตั้งกลุ่มขึ้นอย่างเป็นทางการด้วยสมาชิก 61 คน มีเงินทุนจำนวน 24,500 บาท การผลิตในช่วงเริ่มแรกโดยการเช่ามือเครื่องมือเครื่องจักรมาจากเอกชน ต่อมาได้รับการสนับสนุนจากโครงการ SML จำนวนเงิน 250,000 บาท มาจัดซื้อเครื่องมือเครื่องจักรที่จำเป็นในการผลิต วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2548 ได้จดทะเบียนรับรองเป็นวิสาหกิจชุมชนชื่อ “วิสาหกิจชุมชนกรู๊ปรักษ์ดอนเจดีย์” และได้รับการรับรองการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อการค้าชนิดเม็ด โดยใช้ชื่อการค้าว่า “รักษ์ดอนเจดีย์” จากกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

จากการทำงานที่ผ่านมาของวิสาหกิจชุมชนกรู๊ปรักษ์ดอนเจดีย์ถึงปัจจุบันมีความสำเร็จและเจริญก้าวหน้ามาได้นั้น เกิดขึ้นจากการร่วมมือ ร่วมแรง และร่วมใจ ของคณะกรรมการและสมาชิก และจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนสามารถยืนหยัดมาได้จนถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกรู๊ปรักษ์ดอนเจดีย์ยังมีความโดดเด่นในเรื่องของการจัดการองค์ความรู้ที่มีในชุมชน เริ่มจากชุมชน เช่น เรื่องการบริหารจัดการองค์กร โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสมาชิก ซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชน ในแง่ของความจริงจัง ความซื่อสัตย์ ตลอดจนการสร้างเครือข่ายจากภายในชุมชนไปภายนอกชุมชน การผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ซึ่งเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชน ที่มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การจัดทำระบบบัญชี ในตอนแรกทางกลุ่มให้ความสำคัญกับการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่ม เพราะมองเห็นความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้และจะเป็นสิ่งที่ยืนยันแก่สมาชิกให้สามารถเข้าใจได้ว่านำเงินไปทำอะไร อย่างไรบ้าง ทำให้เกิดความไว้วางใจระหว่างสมาชิกและคณะกรรมการของกลุ่ม แต่ยังคงทำในระบบจดมือแบบชาวบ้าน ต่อมาเริ่มเรียนการจัดทำระบบบัญชีสหกรณ์ โดยมีวิทยากรของสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์สุพรรณบุรีมาให้ความรู้ รวมถึงมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจนพัฒนาถึงการใช้โปรแกรมการจัดทำบัญชีและได้รับรางวัลชนะเลิศระดับเขต ระดับประเทศด้านการบริหารงาน โดยใช้ข้อมูลทางบัญชีของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ประจำปี พ.ศ. 2551 การทำนาต้นทุนต่ำ เป็นการทำนาแบบปลอดภัย โดยหลักการ 3 ลด 1 เพิ่ม 2 ปฏิบัติ และใช้การพึ่งพาในกลุ่มเครือข่าย ซึ่งได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศ จากกรมส่งเสริมการเกษตร การเลี้ยงโคปลอดภัย โดยการรวมกลุ่มกันในการเลี้ยงโค มีคอกกลาง มีการบริหารจัดการโดยสมาชิก เพื่อแก้ปัญหาเรื่องการต่อรองราคาและต้นทุนในการผลิตของกลุ่มเครือข่ายชุมชน เป็นต้น

ทั้งหมดที่กล่าวมา แสดงถึงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การมีการบริหารจัดการที่ดีของกลุ่ม ตลอดจนการไม่หยุดพัฒนาตนเอง เพื่อที่จะสามารถอยู่รอดและสามารถพึ่งพาตนเองได้แม้สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป แต่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกรู๊ปรักษ์ดอนเจดีย์จะสามารถปรับตัวและยืนหยัดได้ต่อไปด้วยตัวของกลุ่มเอง

อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบนพื้นฐานความอยู่รอดและพอเพียง โดยความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะเกิดขึ้นได้ต้องประกอบมาจากปัจจัยหลัก 3 ปัจจัย ได้แก่ (1) ผู้นำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ต้องมีภาวะผู้นำ มีคุณธรรมในการบริหารจัดการ และเป็นทีไว้วางใจของสมาชิก อธิบายได้ว่า ต้องมีการบริหารจัดการกลุ่มที่ดีและเหมาะสมโดยไม่ละเลยต่อโครงสร้างของกลุ่มนั่นคือ สมาชิกของกลุ่ม นั่นเอง ทั้งในแง่ของการเสียสละเวลาส่วนตัวมาทำงานและให้ความสำคัญกับกลุ่ม มีความพยายามในการหาข้อมูลความรู้ เครือข่ายทั้งภายในและนอกชุมชน โดยสามารถนำมาถ่ายทอดและบอกกล่าวแก่สมาชิกได้ ตลอดจนการมีความสามารถในการควบคุมและดูแลสมาชิกได้อย่างทั่วถึง (2) สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ต้องมีเวลาให้กับการทำกิจกรรมหรือการดำเนินงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ เพราะการที่กลุ่มจะสามารถดำเนินการไปได้ สมาชิกต้องมีความพร้อมในการสละเวลามาร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะภายในกลุ่ม-นอกกลุ่มก็ตาม ทั้งนี้เพื่อตัวของสมาชิกในการได้ความรู้ใหม่ ๆ และสามารถนำความรู้ที่ได้นั้นมาบอกกล่าวแก่ผู้นำ สมาชิกคนอื่น ๆ ตลอดจนถ่ายทอดให้ทุกคนได้รับรู้และนำมาพัฒนาในกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มต่อไปได้ และ (3) การมีส่วนร่วมและเรียนรู้ร่วมกันในงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ กลุ่ม จะสอดคล้องและตอบรับกับสองปัจจัยแรก ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า การมีส่วนร่วมทั้งในการบริหารจัดการ การดำเนินงานในกระบวนการผลิต และการมองหาตลาดตลอดจนแหล่งความรู้จากภายใน-นอกของกลุ่ม ส่วนการเรียนรู้ร่วมกัน กล่าวคือการได้ดำเนินการตามแผนที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้วางไว้ร่วมกันตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้น (ร่วมคิด/สร้าง) กระบวนการปฏิบัติ (ร่วมทำ) และกระบวนการปรับปรุงแก้ไข (ร่วมแก้ไข) ซึ่งสอดคล้องกับงานของ วราภรณ์ ศรีบุญ (2552, น. 59-65) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP) ในจังหวัดสงขลา พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จจะประกอบด้วย สมาชิกในกลุ่มต้องมีความสัมพันธ์อันดีภายในกลุ่ม มีการบริหารจัดการที่ดี มีผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ ตลอดจนมีการเรียนรู้ร่วมกัน และการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ เพื่อการพัฒนาและส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนสามารถดำเนินงานต่อไปได้ ทั้งยังมีความสอดคล้องกับงานของ รังสรรค์ ปิติปัญญา (2542, น. 80) ที่ได้อธิบายว่าธุรกิจชุมชน เป็นธุรกิจของชุมชน โดยมีคนในชุมชน ร่วมกันเป็นเจ้าของ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบผลที่เกิดจากการดำเนินงาน ถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

โดยทั้งนี้ความสำเร็จที่แท้จริงคือ การกำหนดเป้าหมายและความต้องการของกลุ่มขึ้นมาอย่างชัดเจน นั่นคือ “เพื่อความอยู่รอดและสามารถพึ่งพาตนเองได้” ซึ่งทำให้รู้ว่าตนต้องการอะไร ทำเพื่ออะไร

แล้วต่อไปจะเป็นอย่างไร โดยผ่านกระบวนการของกลุ่มและภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเองทั้งสิ้น โดยการกำหนดเป้าหมายหรือการมีแผนการดำเนินงานของกลุ่มที่ชัดเจนนั้น สอดคล้องกับงานของ สิริวรรณ ฉลุศรี (2554, น. 96-101) ที่ได้ศึกษาการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย ชี้ให้เห็นว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นระบบการจัดการชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน โดยเฉพาะด้านการผลิต การบริโภค การจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรและรายได้ การจัดสรรทรัพยากรและทุนชุมชนให้สามารถอยู่ได้อย่างพอเพียง เพียงตนเองได้ เปลี่ยนกระบวนการคิด และเอาชีวิตเป็นตัวตั้งไม่ได้ปฏิเสธตลาดแต่ไม่เอาตลาดเป็นเป้าหมาย เพื่อความอยู่รอด ซึ่งจะมีหน่วยงานภายนอกเป็นผู้ให้การสนับสนุนและร้องขอเมื่อกลุ่มมีความจำเป็นเท่านั้น เช่น เรื่องของอุปกรณ์เครื่องมือที่จำเป็นต่อกระบวนการผลิต เรื่องพื้นที่การวางจำหน่ายหรือตลาด เป็นต้น นำไปสู่การปรับกระบวนการคิด ทำความเข้าใจและให้ความสำคัญกับการทำงานภายในกลุ่มของสมาชิกมากขึ้น เกิดการรู้ตนเองและดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง สอดคล้องกับงานของ มนเทียร โรหิตเสถียร (2549, น. 71-73) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จากผ้าในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน ที่นอกเหนือจากปัจจัยภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเองแล้ว ยังมีปัจจัยเสริมจากภายนอกเข้ามาด้วย เช่น หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ที่เปรียบเสมือนพี่เลี้ยงที่เข้ามาส่งเสริมทางด้านความรู้ เทคโนโลยี เงินทุน ที่วิสาหกิจชุมชนยังขาดไป ตลอดจนเรื่องของการแนะนำตลาดให้กับวิสาหกิจชุมชน เพื่อเป็นการส่งเสริมและผลักดันให้วิสาหกิจชุมชนสามารถดำเนินงานต่อไปได้อย่างรื่น นอกจากนั้น การวางแผนทางเพื่อการปรับตัวในอนาคตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคือ การดำเนินงานโดยมีการวางแผนพัฒนาและส่งต่อไปยังคนในชุมชน และคนรุ่นลูกหลานทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ให้รู้ถึงเป้าหมายและการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อเป็นความรู้ ภูมิปัญญาที่อยู่คู่ชุมชนและคนในชุมชน ตลอดจนสามารถถ่ายทอดความรู้ที่เกิดขึ้นไปยังชุมชน สังคมภายนอกได้ เพื่อเป็นการบ่งชี้ว่ากลุ่มจะสามารถคงอยู่และดำเนินการต่อไปได้ด้วยตัวของกลุ่มเองแม้ไม่มีคนรุ่นเก่าแล้วก็ตาม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การถอดบทเรียนความสำเร็จวิสาหกิจชุมชนบนพื้นฐานความอยู่รอดและพอเพียง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะและแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้สามารถคงอยู่ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นฐานความอยู่รอดและพอเพียง ดังนี้

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมงานด้านวิสาหกิจชุมชนทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรศึกษาและทำความเข้าใจความแตกต่างเชิงพื้นที่ และบริบทของกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้น ๆ อย่างถ่องแท้ เพื่อการเข้ามาส่งเสริมในด้านกิจกรรม ทุน และให้ความรู้ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังขาดอยู่ได้ตรงประเด็นตามความต้องการและมีความเหมาะสมมากที่สุดแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้น ๆ ต่อไป

1.2 ปัจจัยความสำเร็จหลัก 3 ประการที่ค้นพบจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นปัจจัยความสำเร็จหลักที่ทำให้การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่น และเป็นหัวใจของการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาต่อยอดควบคู่ไปกับปัจจัยความสำเร็จในด้านอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ปัจจัยด้านเงินทุน ปัจจัยด้านความรู้ ปัจจัยในการสื่อสาร เป็นต้น ซึ่งเป็นลักษณะของปัจจัยภายนอก เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประโยชน์ในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรเพิ่มการศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยเน้นบริบทของพื้นที่เข้ามาเป็นตัวแปรหลักในการศึกษา เช่น วิสาหกิจชุมชนในบริบทพื้นที่ที่เป็นเมือง และวิสาหกิจชุมชนในบริบทพื้นที่ที่เป็นชนบท เป็นต้น เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพแวดล้อมที่อาจส่งผลให้การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ได้

2.2 ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรเพิ่มการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความแตกต่างกันของผลผลิตและหลักการดำเนินงานของกลุ่มมากกว่าจำนวน 2 กลุ่มขึ้นไป เพื่อเป็นการทำความเข้าใจกระบวนการดำเนินงานของกลุ่ม และเพิ่มประเด็นเงื่อนไขในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มุ่งสู่ความอยู่รอดได้ต่อไป

2.3 ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรเพิ่มประเด็นในการศึกษานอกเหนือจากปัจจัยความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น ประเด็นทางรอดและการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภายใต้สภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคม และประเด็นความล้มเหลว หรือจุดอ่อนที่เกิดขึ้นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนควบคู่กันไปด้วย เพื่อทำให้เข้าใจถึงหลักการและเป้าหมายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้อย่างถ่องแท้และชัดเจนมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

- คนไต่บ้าน. (2550). โอ ลัน ล้า!...โอท็อป [OTOP] หนึ่งตำบลหนึ่งเจ้าข้า. ค้นคืนจาก <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=111966>
- จินตนา กาญจนวิสุทธิ. (2558). *เส้นทางวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาอาชีพและการพึ่งตนเอง*. กรุงเทพมหานคร: มิน เซอร์วิส ซัพพลาย.
- ดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์. (2548). *วิสาหกิจชุมชน*. ชัยนาท: สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1 จังหวัดชัยนาท กรมส่งเสริมการเกษตร.
- ทักษญา ส่งไธย. (2560). ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน. *วารสารวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์บูรพาปริทัศน์*, 12(2), 11-25.
- มนเทียร โรหิตเสถียร. (2549). *การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จากผ้าในจังหวัดเชียงใหม่*. (การศึกษานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่
- รังสรรค์ ปิติปัญญา. (2542). ศักยภาพของชุมชนในการทำธุรกิจชุมชนอุตสาหกรรม. *Applied Economics Journal*, 5(2), 99-113.
- วรารณ ศรีบุญ. (2552). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP) ในจังหวัดสงขลา*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- สมชัย จิตสุชน. (2559). พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 กับเศรษฐศาสตร์: ศาสตร์พระราชากับการแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำอย่างยั่งยืน. ค้นคืนจาก https://www.pier.or.th/?post_type=abridged&p=3580
- สิทธิธัญ ประพุทธนิตสาร. (2546). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: แนวคิดและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สิริวรรณ ฉลุศรี. (2554). *การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2552). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). *ฐานคิด จากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2549). *เศรษฐกิจพอเพียงการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2552). *คู่มือการทำวิสาหกิจชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.